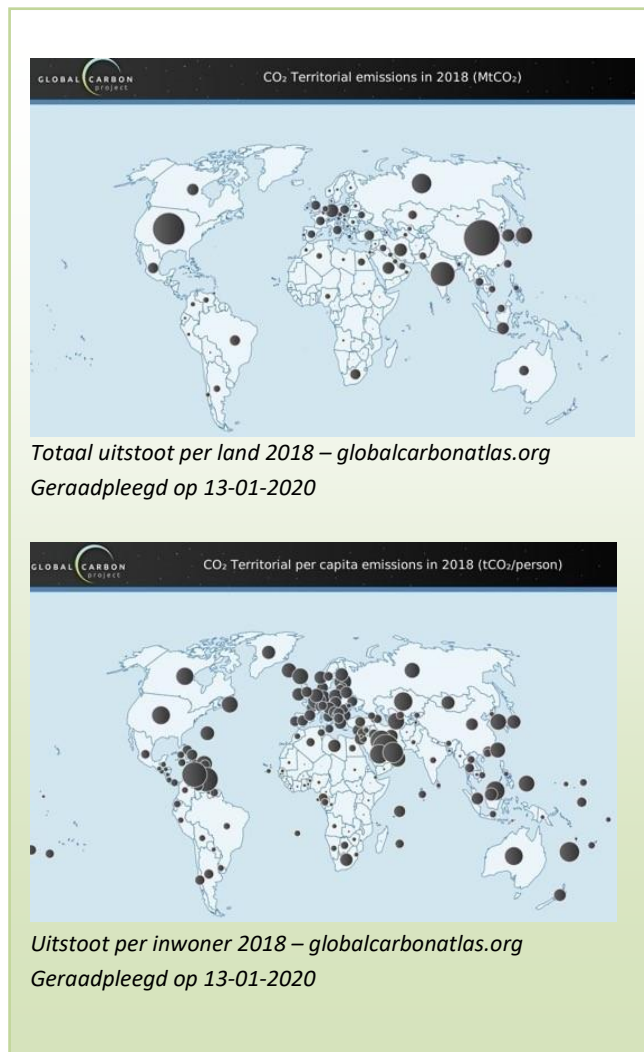

Deze factsheet geeft inzicht in de sociale dimensie van klimaatverandering aan de hand van een intersectioneel genderperspectief. De effecten van klimaatverandering verschillen sterk per bevolkingsgroep, zowel op nationaal als internationaal niveau. Kwetsbare groepen dragen de grootste lasten, terwijl zij vaak het minst bijdragen aan milieuvervuiling. Denk hierbij aan vrouwen die zorg dragen voor het voeden van hun familie in steeds extremere klimaten en met drogere gronden. Of eilanden als Sint-Maarten waar natuurrampen voor grote schade zorgen en mensen weinig middelen hebben voor wederopbouw. Klimaatverandering treft niet alleen vrouwen in het algemeen, maar ook arme mensen buitenproportioneel hard. Nu klimaatverandering meer aandacht krijgt dan ooit en overheden onder hoge druk staan om klimaatdoelen te behalen is het van groot belang om de gevolgen voor kwetsbare bevolkingsgroepen voorop te stellen. Dit zijn vrouwen in het algemeen, maar ook mensen van kleur, met een laag inkomen en LHBTI+ personen. De focus van deze factsheet ligt voornamelijk op de effecten voor vrouwen en gevolgen voor andere sociaaleconomische ongelijkheden in samenlevingen en is gericht op beleidsmakers, activisten, ondernemers, en iedereen die zich bezighoudt met klimaatverandering.

Internationale ongelijkheden

Het zijn de sterk geïndustrialiseerde en postindustriële landen die vandaag de dag nog altijd de grootste bijdrage leveren aan CO₂ uitstoot, wat leidt tot de opwarming van de aarde en zo bijdraagt aan klimaatverandering. Gevolgen hiervan zijn natuurrampen, een stijgende zeespiegel, hoge temperaturen en droge gronden. Vooral vrouwen in het algemeen, arme bevolkingsgroepen en mensen die

geografisch kwetsbaar zijn, ervaren de grootste effecten van klimaatverandering. De klimaatcrisis heeft ook secundaire effecten. Door bijvoorbeeld groeiende armoede onder klimaatvluchtelingen in Bangladesh neemt het aantal kindhuwelijken toe. Voor een familie is het goedkoper om dochters jong te laten trouwen: zij hoeven dan niet langer voor haar te zorgen.

atria

Kennisinstituut
voor Emancipatie en
Vrouwengeschiedenis

Geografisch kwetsbare landen zijn vooral eilanden die dreigen te verdwijnen door het stijgen van de zeespiegel, zoals Kiribati en de Malediven. Klimaatverandering raakt echter ook steeds meer rijke landen als Australië en de Verenigde Staten in de vorm van bosbranden en orkanen.

Op individueel niveau kunnen mensen met een laag inkomen, zich in deze landen slecht verweren tegen natuurrampen en de gevolgen ervan. Zij hebben weinig middelen en zijn vaker afhankelijk van hun natuurlijke omgeving. De speciaal rapporteur voor extreme armoede en mensenrechten van de VN waarschuwt zelfs voor 'Klimaatapartheid'. Hij stelt dat alleen de rijken zich zullen kunnen verweren tegen klimaatverandering en de armen de dupe worden. Op veel plekken ter wereld werken vooral vrouwen op het land. Zij zijn meestal ook verantwoordelijk voor de zorg voor familieleden. Hierdoor zijn zij de eersten die veranderingen van de omgeving ervaren en de gevolgen het hardst voelen. Wanneer er geen eten is, huizen verdwijnen of leefomstandigheden ondraagbaar worden raken zij direct (over)belast.

Sociaaleconomische ongelijkheden in Nederland

Ook in Nederland worden bestaande ongelijkheden gereproduceerd in de lastenverdeling van de gevolgen van klimaatverandering. Bovendien zijn het vooral de rijkere mensen die de vruchten plukken van klimaatbeleid en subsidieregelingen, zoals overstapsubsidies voor zonne-energie en elektrisch rijden. Het onderzoeksbureau CE Delft laat zien dat er in het kader van de energietransitie en het klimaatbeleid 750 miljoen euro aan belastingvoordelen en subsidies is verdeeld. Hiervan is slechts 20% bij huishoudens met een laag inkomen terecht gekomen. Rijke huishoudens hebben al meer vermogen, maar ontvangen daarnaast ook nog eens meer financiële stimulans in het kader van duurzaamheid. Op basis van het Klimaatakkoord zullen subsidies worden verstrekt voor het verduurzamen van huizen en het aanschaffen van elektrische auto's. Het is onduidelijk hoe deze voordelen mensen kunnen bereiken die bijvoorbeeld geen huis bezitten, maar wel hun huurhuis willen verduurzamen. Wanneer deze al mensen met lage inkomens bereiken, kan het zijn dat de investeringen alsnog te duur zijn op de korte termijn. Daarnaast is het maken van een duurzame keuze als consument vaak ook een keuze voor duurdere producten. Subsidies en duurzaamheidstrends kunnen uiteindelijk leiden tot grotere sociaaleconomische ongelijkheid.

Ecofeminisme

Het ecofeminisme gaat uit van een verband tussen de uitbuiting van de natuur en de onderdrukking van vrouwen. De term is in 1974 de wereld in geholpen door de Franse feministe Françoise d'Eaubonne. Het ecofeminisme gaat in tegen de dominante mannelijke cultuur die de natuur uitbuit en vrouwen onderdrukt. Het idee is dat de mens is losgerukt van de natuur en dat het patriarchaat mannen boven vrouwen plaatst. Waar geld en ratio belangrijk zijn en als mannelijk(e verantwoordelijkheden) worden gezien, is zorg en empathie dat minder en is het vrouwelijk.

Werkzaamheden van vrouwen worden niet als even waardevol beschouwd als die van mannen.

Voor de komst van ecofeminisme als theorie en sociale beweging, zetten vrouwenbewegingen zich ook al in voor het milieu en klimaat. Dit is echter voor het eerst dat de connectie klimaatverandering en feminisme zo sterk vorm krijgt.

Door de jaren heen zijn er verschillende ideeën, maar ook kritieken op het gedachtegoed gekomen. Sommige feministen stellen dat ecofeminisme het essentialistische gedachtegoed tussen vrouwen en mannen benadrukt. Ook zijn sommigen kritisch, omdat het ingaat op een link tussen de natuur en vrouwen. Iets waar velen lang voor gestreden hebben om dit stereotype te doorbreken. Anderen benadrukken echter dat het ecofeminisme deze link niet versterkt, maar erkent dat beiden onderdrukt worden door eenzelfde systeem en zich hiertegen verzet.

Daarnaast is er meer en meer aandacht voor de intersectionele blik in het feminisme. Ook bij het ecofeminisme is dit van belang. Naast gender spelen etniciteit, seksualiteit en klasse onderling en gezamenlijk ook een belangrijke rol bij onderdrukking.

Ongelijke verdeling van lasten

In januari 2020 is het Schone Lucht Akkoord getekend door de minister voor Milieu en Wonen, 36 gemeenten en negen provincies. Dit wordt gedaan in het belang van de volksgezondheid. De verdeling van vuile en schone lucht over verschillende bevolkingsgroepen is hierbij echter niet meegenomen.

De effecten van klimaatverandering zijn in Nederland minder direct zichtbaar dan in veel andere landen ter wereld. Onderzoek laat wel zien dat er ook in Nederland bevolkingsgroepen zijn die kwetsbaarder zijn voor

klimaatverandering. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat in de gebieden met slechtere milieumomstandigheden, zoals slechte luchtkwaliteit, vaak mensen (van kleur) met lagere inkomens wonen. Extra onderzoek naar de Nederlandse situatie vanuit intersectioneel genderperspectief is nodig om concreter inzicht te krijgen in de gevolgen voor verschillende groepen die er ongetwijfeld zullen zijn.

Internationale wortels

Een belangrijk aspect in de ervaring van klimaatverandering betreft het feit dat veel mensen in Nederland hun wortels in andere landen hebben. Relaties met andere landen blijven zich ontwikkelen, zowel statelijk als individueel en de Nederlandse omgang betreft klimaatverandering heeft nu en in de toekomst transnationale gevolgen. Door de koloniale geschiedenis en huidige internationale (arbeids)relaties hebben veel mensen familieleden en vrienden in andere landen. Hierdoor kent bijna elke Nederlander wel iemand in een gebied waar de gevolgen van klimaatverandering ingrijpend zijn.

Stereotypering

Om duurzaamheid te bevorderen komen er steeds meer 'groene' alternatieven voor producten. Er zijn echter bepaalde stereotypen die het keuzegedrag van mensen beïnvloeden. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat het maken van 'groene' consumptiekeuzes wordt geassocieerd met vrouwelijkheid. Aan vrouwen wordt toegeschreven dat zij zorg willen dragen voor hun omgeving. Ook bewust 'groen' gedrag, zoals vegetarisch eten, wordt gezien als vrouwelijk. Sommige ondernemers proberen mannen mee te nemen in groenere keuzes, door 'mannelijke' kookboeken met 'stoere' veganistische recepten uit te brengen.

Deze beïnvloeding van consumptiegedrag door bepaalde stereotypen te reproduceren, kan effectief zijn op korte termijn. Echter, op langere termijn versterkt deze aanpak ongelijkheden.

Bijdragen aan oplossingen

Deze factsheet is ingegaan op de sociale dimensie van klimaatverandering. Het legt (onderliggende) problematische structuren bloot op nationaal en internationaal niveau. Kwetsbare bevolkingsgroepen zijn echter niet alleen slachtoffer, maar ook onderdeel van de oplossingen, oftewel: *agents of change*. Op internationaal niveau wordt door de Verenigde Naties gepleit voor

emancipatie van vrouwen in, met name, ontwikkelingslanden om duurzaamheid in arme gemeenschappen te stimuleren. Vrouwen staan veelal dichter bij hun directe omgeving en het verbeteren van hun maatschappelijke positie is cruciaal voor duurzame ontwikkelingen. Dit neemt niet weg, dat de grootste vervuilers, zoals de olie- en auto-industrie, ook de grootste verantwoordelijkheid zouden moeten dragen in het oplossen van de klimaatcrisis. Van groot belang is dat de lokale context en kennis goed worden onderzocht en meegenomen worden in het zoeken naar oplossingen.

Aanbevelingen

Beleid/overheid

Zowel internationaal als nationaal moeten beleidsmakers en overheden aandacht hebben voor de effecten van klimaatveranderingen op verschillende bevolkingsgroepen. Daarnaast is het nodig om de effecten van klimaatbeleid te onderzoeken om zo bestaande ongelijkheden tussen vrouwen en mannen, maar ook tussen inkomensgroepen en mensen met en zonder migratieachtergrond, niet te vergroten. Subsidies moeten zo georganiseerd en ingezet worden dat zij voornamelijk de huishoudens met lage inkomens bereiken.

Activisten

Voor activisten die zich inzetten voor gendergelijkheid is aandacht voor het klimaat belangrijk en voor klimaatactivisten is het toepassen van een intersectioneel genderperspectief net zo belangrijk. Het klimaat treft iedereen op de wereld en is zo een probleem dat sociale ongelijkheden kan voeden wanneer hier niet voor gewaakt wordt. De gevolgen zijn verschillend voor verschillende bevolkingsgroepen op zowel nationaal als internationaal niveau. Maatschappelijk groeit de aandacht voor diversiteit in klimaatbewegingen en hiermee ook de kritiek op klimaatactivisten die dit niet of weinig mee zouden nemen, zoals Extinction Rebellion.

Laat je als activist of activistische groep informeren over de gevolgen van klimaatverandering voor verschillende bevolkingsgroepen. Spreek je uit over weinig inclusief klimaatbeleid in Nederland en over de invloed die Nederlandse bedrijven en het beleid hebben op mensen in andere landen. Dit is in het belang van die landen zelf, maar ook voor Nederlanders met sterke connecties in andere landen.

Erkenning van zowel het probleem en de gevolgen van klimaatverandering als erkenning van de verschillende effecten op verschillende groepen is van groot belang.

Initiatieven/ondernemers

Voor ondernemers en initiatiefnemers is het van belang om voorbij genderstereotyperingen te gaan of deze zelfs te doorbreken. Naast het doorbreken van genderstereotyperingen kan dit ook ruimte geven voor andere bevolkingsgroepen. Hierbij is het van belang dat er kennis wordt opgedaan over de effecten op verschillende groepen van de Nederlandse samenleving en hiaten die er zijn in het beleid voor deze mensen. Het biedt de mogelijkheid om op lager niveau (regionaal, lokaal) meer mensen te betrekken en te erkennen. Kennis van bevolkingsgroepen, inclusief hun belangen en posities, is belangrijk om hier vervolgens op in te spelen en mogelijkheden en ruimte voor hen te creëren. Om duurzaamheidsinitiatieven inclusief te maken, zodat het zoveel mogelijk mensen aanspreekt, is het belangrijk dat er voorbij stereotypen worden gekeken. Wanneer deze een inclusiever uitgangspunt hebben wordt er voorbijgegaan aan het vrouwelijke groene stereotype en kan er ingezet worden op een minder witte duurzaamheidsbeweging. Voorbeelden hiervan zijn Fawaka Nederland (Amsterdam) en Kleurrijk Groen (Nijmegen/Arnhem).

Bronnen

Brough, A.R., Wilkie, J.E.B., Ma, J., Isaac, M.S. & Gla., D. (2016). Is eco-friendly unmanly? The green-feminine stereotype and its effect on sustainable consumption. *Journal of Consumer Research*, 43(4), 567-592.

Oxfam. (2 December 2019). *Forced from Home: Climate-fuelled displacement*. Oxfam International.

[Lees het rapport hier](#)

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2013). *De rol van VWS op het terrein van medische milieukunde: Een oriëntatie*. RIVM: Den Haag.

Shabbir, N. (10 December 2015). *Women and climate change injustice: thoughts from the Paris talks*, The Guardian. [Lees het artikel hier](#)

Stevens, L., Tait, P. & Varney, D. (Eds). (2018). *Feminist Ecologies: Changing Environments in the Anthropocene*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

Vakoch, D.A. & Mickey, S. (Eds). (2013). *Women and Nature? Beyond Dualism in Gender, Body, and Environment*. Routledge: Londen en New York.

Vergeer, R. (2017). *Wie profiteert er van het klimaatbeleid?* Rapport in opdracht van Milieudefensie. Delft: CE Delft.

[Lees het onderzoek hier](#)

Colofon

© Atria, januari 2020

Auteur: Ezra Litjens

E: info@atria.nl

T: (020) 665 08 20

Bezoekadres:

Vijzelstraat 20

1017 HK Amsterdam

Kennisinstituut
voor Emancipatie en
Vrouwengeschiedenis

atria

Atria zet zich in voor gelijke behandeling en gelijke kansen voor meisjes en vrouwen in hun sociale en culturele diversiteit. Als kennisinstituut verzamelt, beheert en deelt Atria het erfgoed van vrouwenbewegingen, onderzoeken we de huidige positie van vrouwen in de samenleving en geven we advies voor toekomstig beleid.

 [atriakennisinstituut](#)

 [@AtriaNieuws](#)

www.atria.nl